

Activist of crimineel?

Een kritische discoursanalyse over de representaties van hacktivisme in Nederlandse kranten

Abstract

In dit eindwerkstuk is onderzocht hoe hacktivisme in Nederlandse kranten gerepresenteerd wordt en welke discourses hierin naar voren komen. Hierbij zijn bestaande theorieën over framing en discours toegepast, en is er een vergelijking gemaakt met eerdere onderzoeken naar representaties van hacktivisme. Er is gebruik gemaakt van kritische discoursanalyse en grounded theory om 74 krantenartikelen te analyseren. Aan de hand van codes zijn er twee dominante discourses gevonden: ‘hacktivisten als criminelen’ en ‘hacktivisten als activisten’. Het discours waarin de hacktivisten als criminelen worden afgebeeld, kwam vaker naar voren. Hier werden vooral negatieve gevolgen voor bedrijven en consumenten belicht, terwijl de doelen van de hacktivisten onbesproken bleven. Ook werden er veel woorden gebruikt met criminele connotaties. Het discours waarin hacktivisten als activisten gerepresenteerd werden, uitte zich vooral in de focus op de politieke doelen en het onderscheid maken tussen ‘goede’ en ‘slechte’ hackers. In vergelijking met eerdere onderzoeken naar dit onderwerp is in het huidige onderzoek meer gevonden dat hacktivisten als activisten worden afgebeeld. Deze resultaten leiden tot meer inzicht over de bestaande ideeën binnen onze maatschappij over hacktivisme, en geven duidelijk weer hoe beeldvorming in kranten niet neutraal is.

Tara Super

6498620

Eindwerkstukbegeleider: Diantha Vliet

Tweede beoordelaar: Pauline van Romondt Vis

18 juni 2021

5999 woorden

Communicatie- en informatiewetenschappen

Universiteit Utrecht

Studiejaar 2020/2021 - Tweede Semester

Inhoudsopgave

1. Aanleiding	2
2. Theoretisch kader	3
3. Methode	5
3.1 Kritische discoursanalyse	5
3.2 Grounded theory	6
3.3 Corpus	7
4. Analyse	8
4.1 Hacktivisten als criminelen	8
4.1.1 Focus op negatieve gevolgen voor bedrijven	8
4.1.2 Criminele connotaties	9
4.1.3 Perspectief van consumenten die benadeeld zijn door hack	10
4.1.4 Hacktivismisme wordt niet serieus genomen	11
4.2 Hacktivisten als activisten	12
4.2.1 Focus op doelen van hacktivisten	12
4.2.2 Onderscheid tussen soorten hackers	13
4.2.3 Perspectief van de hacker/hacktivist	13
4.2.4 Maatschappelijke goedkeuring van hacktivismisme	14
4.3 Verschillen tussen kranten en door de tijd heen	15
5. Conclusie en discussie	16
5.1 Belangrijkste bevindingen en verhouding tot eerder onderzoek	16
5.2 Kritische reflectie en suggesties voor verder onderzoek	17
Literatuurlijst	19
Bijlagen	22
Bijlage 1: Definitieve codes (gecategoriseerd)	22
Bijlage 2: Overzicht gebruikte artikelen en gebruikte codes per artikel	23
Bijlage 3: Formulier verklaring kennisneming plagiaat	38

1. Aanleiding

Er bestaan allerlei vormen van activisme, zoals protesteren, flyers verspreiden of massaal een post delen op Instagram (zie Sinanan, 2020). Een andere, meer controversiële vorm van activisme is *hacktivisme*, waar activisme wordt gecombineerd met hacken. Er wordt gesproken van hacktivisme wanneer er op geweldloze wijze hacking-technieken worden gebruikt om politieke doeleinden te bereiken (Samuel, 2004, p. 2). De politieke doeleinden van hacktivisten gaan vaak over openheid van internet en vrijheid van meningsuiting. Hierbij hebben ze over het algemeen een anti-autoritaire houding. De doelen van hacktivisten komen veelal overeen met doelen van andere activisten, maar ze gebruiken andere strategieën om deze doelen te bereiken (Andress & Winterfeld, 2014).

In kranten kan hacktivisme op verschillende manieren geframed worden. Met *framing* wordt bedoeld dat een onderwerp op een manier besproken wordt waarbij bepaalde elementen benadrukt worden en andere onbesproken blijven. Door framing kunnen lezers beïnvloed worden over de betekenis of waarde van het onderwerp (D'Angelo, 2017, pp. 1-3). De twee voor de hand liggende frames bij hacktivisme zijn het neerzetten als activisme via het internet, of juist als een criminele activiteit (Klein, 2015). In eerdere onderzoeken naar de representaties van hacktivisme kwam naar voren dat vooral de criminele en negatieve kanten van hacktivisme worden benadrukt, en dat politieke doeleinden minder naar voren worden gebracht (Klein, 2015; Vegh, 2005; Worley, 2016). Hoe er geframed wordt, hangt samen met de bestaande discoursen in een bepaalde samenleving. Discoursen zijn systemen van ideeën en overtuigingen die beïnvloeden hoe mensen denken over bepaalde onderwerpen (Hall, 1997).

Hacktivism komt ook in Nederland voor, vooral in de vorm van Nederlanders die onderdeel zijn van een internationaal hackerscollectief als Anonymous (Essers, 2011). In Nederlandse kranten komt het begrip 'hacktivisme' ook naar voren. Zo schreef *Het Parool* in 2008 over een hacktivist-actie waarbij vooral de negatieve resultaten van de actie werden onderstreept (Het Parool, 2008). Eveneens werden in een artikel van *De Volkskrant* vooral negatieve gevolgen van een hack benadrukt, en werd hacktivisme neergezet als een niet-serieuze bezigheid (van Ammelrooy, 2015). Er kan in kranten echter ook over hacktivisme geschreven worden waarbij vooral het activisme wordt benadrukt. Zo schreef een journalist van het *NRC* in 2013 dat antihackwetten aangepast zouden moeten worden, zodat activistische hackers er minder

onder zouden lijden en hun acties kunnen blijven uitvoeren (Hijink, 2013). Om meer te weten te komen over de verschillende representaties van hacktivisme in de Nederlandse pers, is een uitgebreide analyse nodig.

Het is van maatschappelijk belang om de representaties van hacktivisme in nieuwsmedia te onderzoeken. Hoe bepaalde groepen gerepresenteerd worden in het nieuws, heeft namelijk invloed op hoe men over hen denkt en ook op hoe de groep behandeld wordt (van Dijk, 2008, pp. 194-195). In een samenleving die steeds meer leunt op digitale ontwikkelingen, worden vormen van online activisme ook steeds belangrijker en invloedrijker (Klang & Madison, 2016). Het analyseren van representaties van hacktivisme is dus relevant omdat deze vorm van online activisme een steeds grotere rol zal gaan spelen in onze maatschappij, en men zich ervan bewust moet zijn dat je mening hierover beïnvloed wordt door onder andere nieuwsmedia. Door je bewust te zijn van discoursen en frames rondom het onderwerp, kan er vanuit een andere hoek gekeken worden naar hacktivisme. Dit heeft uiteindelijk invloed op hoe er met het fenomeen omgegaan wordt, bijvoorbeeld welke (straf)wetten erover ingesteld worden. Criminaliteit kan namelijk gezien worden als een sociaal construct: wat crimineel is gesteld in een bepaalde samenleving is afhankelijk van de machthebbers in de maatschappij, en van de dominante discoursen (Murphy, 2019, pp. 12-13). Gedrag is dus niet ‘slecht’ van zichzelf; het wordt zo gelabeld.

De verschillende manieren waarop hacktivisme geframed worden, hebben dus invloed op hoe men met hacktivisme en hacktivisten omgaat. In dit onderzoek zal ik representaties van hacktivisme in Nederlandse kranten analyseren. Ik zal antwoord geven op de onderzoeksvraag: ‘Hoe wordt hacktivisme gerepresenteerd in Nederlandse kranten en welke discoursen komen hierin naar voren?’

2. Theoretisch kader

Hacktivism wordt door experts op verschillende manieren gedefinieerd; zo spreekt Denning (1999, p. 241) over hacktivisme als “the marriage of hacking and activism. It covers operations that use hacking techniques against a target’s Internet site with the intent of disrupting normal operations but not causing serious damage”. Jordan en Taylor (2004, p. 1) hanteren een bredere definitie van hacktivisme en definiëren het als “a combination of grassroots political protest with

computer hacking”. In dit onderzoek gebruik ik de definitie die Samuel (2004, p. 2) hanteert in haar proefschrift, namelijk: “hacktivism is the nonviolent use of illegal or legally ambiguous digital tools in pursuit of political ends”. In deze definitie wordt duidelijk gemaakt dat hacktivism gewelddoos is en dat het gedaan wordt om politieke doelen te bereiken. Dat is belangrijk om te benoemen, want dat zijn de elementen die hacktivism onderscheiden van ‘normaal’ hacken (Hampson, 2012, pp. 514-517).

Representaties van hacking en hacktivism in de media zijn al vaker onderzocht. Nissenbaum (2002) bekeek bijvoorbeeld hoe hackers werden neergezet in nieuwsmedia. Zij concludeert dat het woord ‘hacker’ door de tijd heen een negatieve connotatie heeft gekregen en dat hierdoor alle vormen van hacking gezien worden als criminele acties, terwijl bepaalde vormen van hacking juist maatschappelijk belangrijke effecten kunnen hebben (Nissenbaum, 2002). In een soortgelijk onderzoek naar de representatie van hackers en hacktivism in Amerikaanse kranten stelt Vegh (2005) dat hacktivism lang niet altijd in de media naar voren wordt gebracht. Wanneer hacktivism wel in het nieuws komt, is dit vaak op een negatieve manier waardoor de idealen van de hackers niet belicht worden maar er vooral wordt gesproken van criminaliteit. Vegh beargumenteert dat deze representaties de machtigen in de samenleving helpen om hun machtsposities te behouden (Vegh, 2005). Bovendien kwam uit het onderzoek van Worley (2016) naar voren dat hacktivism en online activisme in het nieuws neergezet worden als onwettige politieke participatie, en dat hacktivistische strategieën gedelegeitmeerd worden door de framing van de kranten (Worley, 2016). Ook in een onderzoek naar representaties van hacktivism in wereldwijde pers kwam naar voren dat de hacktivisten vooral worden neergezet als boosaardige *pranksters*, waarbij de politieke doeleinden nauwelijks aandacht krijgen. In dit onderzoek werd geconcludeerd dat in ongeveer een vijfde van de artikelen hacktivism als activisme werd neergezet, en in de rest als gevaarlijk of vervelend (Klein, 2015).

Er kan dus gesteld worden dat nieuws niet objectief is, maar dat er bepaalde keuzes worden gemaakt in wat verteld wordt en in hoe iets verteld wordt. Deze keuzes hebben te maken met framing, waarbij bepaalde elementen meer naar voren worden gebracht dan andere. Zo kun je met woordkeuze, maar ook keuze in bijvoorbeeld afbeeldingen en statistieken, de lezer sturen (De Vreese, 2005, pp. 53-54). Framing kan bewust gedaan worden door de schrijver, maar het kan ook zijn dat maatschappelijke ideeën over wat ‘vanzelfsprekend’ en ‘normaal’ is sturend zijn

in hoe iets verteld wordt. Dit idee van vanzelfsprekendheid heeft verband met de term ‘discours’. Een discours is een systeem van ideeën, overtuigingen en praktijken die identiteit, macht en kennis construeert. Dit systeem structureert hoe we de wereld kennen en hoe we denken en handelen (Hall, 1997). In iedere cultuur bestaan er dominante discourses, deze worden door de meerderheid aangenomen als ‘normaal’ (Stoddart, 2007, pp. 195-197).

Kranten spelen een belangrijke rol in het creëren en in stand houden van deze discourses (van Dijk, 2008). In nieuwsmedia worden de perspectieven van bedrijven, overheidsinstanties en andere autoriteiten veel vaker naar voren gebracht dan de perspectieven van andere groepen. Dit heeft te maken met het feit dat de nieuwsorganisaties zelf onderdeel zijn van de financiële markt, en afhankelijk zijn van een vrije markt en van andere bedrijven (Klein, 2015, p. 385). Doordat de perspectieven van machtigere groepen meer gerepresenteerd worden in het nieuws, zijn de discourses die vooral naar voren komen overeenkomstig met wat deze machtige groepen willen en denken. Dit kan nadelig zijn voor groepen met andere ideeën, zoals hacktivisten.

Over representatie van hacktivismen in de Nederlandse context is nog geen onderzoek gedaan. Toch is dit wel belangrijk, omdat Nederlandse normen, waarden, en politieke systemen afwijken van bijvoorbeeld de Amerikaanse, waar veel van de framing-onderzoeken op zijn toegepast. Hierom kan de framing in het nieuws ook verschillen van de framing die in de Amerikaanse context werd gevonden (zoals in Vegh, 2005), en die in wereldwijde kranten werd gevonden (zoals in Klein, 2015). Ik zal in dit onderzoek de achterliggende betekenissen en discourses analyseren die in de krantenartikelen naar voren komen, waarmee ik antwoord kan geven op mijn onderzoeksvraag over de representatie van hacktivismen in Nederlandse kranten.

3. Methode

In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van kritische discoursanalyse en grounded theory. In onderstaand stuk worden deze methoden verder uitgelegd en toegepast op mijn corpus. Ook wordt beschreven hoe mijn corpus tot stand is gekomen en welke keuzes hierbij zijn gemaakt.

3.1 Kritische discoursanalyse

Met kritische discoursanalyse kun je discourses aan het licht brengen die niet opvallen als je de tekst normaal leest. Discourses spelen een rol in het normaal maken van bepaalde ideeën en in

hoe over bepaalde groepen gedacht wordt, daarom is het van belang om te begrijpen van welke discoursen er sprake is en op welke manier die in de mediatekst geuit worden (Wodak, 2013). Met kritische discoursanalyse wordt een mediatekst nauwkeurig geanalyseerd, waarbij gelet wordt op de discoursen en machtsverhoudingen die naar voren komen. De machtsverhouding die ik in mijn corpus verwachtte tegen te komen, was die tussen hacktivist en bedrijven/overheid. Naar mijn verwachting zou in kranten vooral geschreven worden vanuit het perspectief van een bedrijf of overheidsinstantie die de dupe is geworden van een politiek gemotiveerde hack (zoals beschreven in Klein, 2015), waardoor een bepaald discours in stand wordt gehouden waarbij de hacktivist als crimineel worden neergezet.

Ik heb kritische discoursanalyse toegepast door de inhoud van de krantenartikelen te coderen en in te delen in bepaalde thema's, waardoor ze in een bredere maatschappelijke context begrepen kunnen worden. Ik heb gekeken naar de keuzes die gemaakt zijn in het schrijven en heb daarbij geïnterpreteerd waarom juist die keuzes gemaakt zijn. Hierbij heb ik gelet op de punten die beschreven zijn in het artikel van Mogashoa (2014), met name: waar de nadruk wordt gelegd; of bepaalde informatie wordt weggelaten; de gebruikte woordkeuze; of slechts een van de zijden van een verhaal wordt verteld; connotaties van gebruikte woorden; en welke toon er in de tekst wordt gebruikt (zie Mogashoa, 2014 voor de volledige lijst).

3.2 Grounded theory

Bij het coderen en analyseren van de krantenartikelen heb ik gebruik gemaakt van de grounded theory-methode. Bij grounded theory worden op basis van het corpus bepaalde codes en frames ontwikkeld, waaruit een theorie opgebouwd kan worden. Er wordt dus inductief gewerkt aan de productie van kennis (Decorte, 2016, pp. 472-474). Ik heb grounded theory toegepast door het stappenplan te volgen zoals dat beschreven staat in een handboek voor kwalitatieve methoden (Decorte, 2016). Deze bestaat uit drie stappen. De eerste stap is het 'open coderen.' Hierbij leer je je data kennen en noteer je bij de artikelen welke thema's erin naar voren komen. Hier kwamen in mijn corpus bijvoorbeeld de trefwoorden 'hacken is strafbaar', 'bedrijven verdedigen tegen hacken' en 'hacken voor politiek statement' uit. Deze labels maken het voor jezelf makkelijker te zien waar een stuk over gaat, waardoor je in latere stappen gemakkelijker kunt categoriseren.

In de tweede stap, het axiaal coderen, ga je op zoek naar verbanden tussen de gemaakte thema's en categorieën. Wanneer mogelijk, kun je hier bepaalde codes samenvoegen (Decorte, 2016, pp. 490-491). Ik heb bij deze stap mijn lijst met trefwoorden verkort tot een lijst van een aantal hoofdthema's, met daarbinnen codes die in verschillende artikelen naar voren kwamen en relevant waren voor dit onderzoek. Zo heb ik onder andere de codes 'negatieve gevolgen voor bedrijven', 'hacktivisme wordt niet serieus genomen' en 'onderscheid tussen soorten hackers' onderscheiden (bijlage 1).

De derde en laatste stap die ik heb genomen bij het coderen van de artikelen is het structureren. Bij deze stap ga je op zoek naar relaties tussen categorieën en verbanden met bestaande theorieën en concepten (Decorte, 2016, p. 492). Bij mijn analyse betekende dit vooral het koppelen van mijn analyse aan eerdere onderzoeken naar representaties van hacktivisme in kranten, zoals in het theoretisch kader is besproken. Zo sluit de code 'bedrijven als slachtoffer' aan bij wat in het onderzoek van Klein (2015) naar voren kwam over de machtsverhouding van bedrijven en nieuwsmedia. Ook de code 'criminele connotaties' sluit aan bij bestaande kennis over representaties van hacktivisme (zie Klein, 2015; Nissenbaum, 2002; Vegh, 2005; Worley, 2016).

3.3 Corpus

Ik heb mijn analyse uitgevoerd over nieuwsartikelen uit diverse Nederlandse kranten, zoals *NRC Handelsblad*, *Het Parool*, *Metro*, *De Telegraaf*, *Nederlands Dagblad*, *Trouw* en *De Volkskrant* (zie bijlage 2 voor een volledig overzicht). De artikelen heb ik gezocht via Nexis Uni met de zoektermen 'hacktivism', 'hacktivisme', 'hack & activisme', 'hacktivist' en 'hack & Anonymous'. De gebruikte filters op Nexis Uni zijn nieuws, *newspapers* en *Dutch*. De laatstgenoemde zoekterm heb ik gekozen omdat Anonymous een van de meest besproken politiek gemotiveerde hackerscollectieven van de afgelopen jaren is (Sands, 2016). Door deze zoekterm mee te nemen naast de meer algemene zoektermen, heb ik het corpus iets kunnen vergroten en nieuwe relevante artikelen kunnen vinden. Ik heb geen specifieke kranten gekozen; alle kranten waarin deze zoektermen naar voren kwamen, zijn meegenomen. In totaal zijn er 118 krantenartikelen gevonden met deze zoektermen. Deze heb ik beoordeeld op bruikbaarheid, waarbij ik artikelen over andere onderwerpen (zoals niet-politiek gemotiveerde hacks en de Britse band 'Hacktivist') niet heb meegenomen in mijn analyse. Ook waren er een aantal exact

gelijke artikelen met andere titels in het corpus, waarbij ik ervoor heb gekozen om het eerst uitgebrachte artikel te analyseren en de rest niet, omdat dezelfde artikelen tot dezelfde codes leiden. Verder zijn alle relevante artikelen meegenomen, dit zijn er 74 (zie bijlage 2). Ik heb gekozen om een brede tijdsperiode toe te passen, namelijk de laatste 25 jaar. Deze keuze heb ik gemaakt omdat ik het ook juist interessant vond om te onderzoeken of de framing van dit onderwerp is veranderd in deze periode. Dankzij deze lange tijdsperiode is mijn analyse vollediger, aangezien er relatief weinig in Nederlandse kranten geschreven wordt over hacktivisme.

4. Analyse

In deze analyse zullen de belangrijkste discourses uit de krantenartikelen naar voren worden gebracht. Er is onderscheid gemaakt tussen twee hoofdcategorieën: ‘hacktivisten als criminelen’ en ‘hacktivisten als activisten’. Binnen deze hoofdcategorieën zijn er verschillende subcategorieën onderscheiden. Daarnaast zal er in deze analyse kort worden stilgestaan bij verschillen in frames tussen kranten en veranderingen door de tijd heen.

4.1 Hacktivisten als criminelen

De eerste categorie is de framing van hacktivisten als criminelen. In de geanalyseerde krantenartikelen worden de hacktivisten op verschillende manieren als crimineel neergezet. In onderstaande kopjes wordt dit nader toegelicht en geïllustreerd aan de hand van citaten. Ook zal er kritisch gekeken worden naar hoe de beeldvorming bepaalde machtsverhoudingen in stand houdt.

4.1.1 Focus op negatieve gevolgen voor bedrijven

Ten eerste wordt in 37 van de krantenartikelen de focus gelegd op de negatieve gevolgen van een hack voor een bedrijf. Het bedrijf wordt hierbij vaak neergezet als weerloos slachtoffer. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de volgende citaten:

Deze week werd de website van de Rabobank 29 uur platgelegd door een zogeheten DDos-aanval van hackers. Het was al de tweede aanval van dit jaar: eind februari konden

klanten evenmin betalingen doen, nadat de website voor internetbankieren uit de lucht was gehaald. (bijlage 2, artikel 16)

Deze week was het weer raak: eerst werd het krachtige spionagevirus 'Flame' via Windows rondgestuurd. Een paar dagen later gaf sociaal netwerk LinkedIn (161 miljoen leden) toe dat de wachtwoorden van gebruikers waren gestolen. Dat trof onder meer drie miljoen Nederlandse LinkedIn-gebruikers. (bijlage 2, artikel 47)

De journalisten schrijven over het “slachtoffer worden” van bedrijven door hacks. De negatieve (financiële) gevolgen voor het bedrijf en het perspectief van de bedrijven worden gedeeld, terwijl het perspectief van de hackers achterwege wordt gelaten. Dit komt overeen met wat in het onderzoek van Klein (2015) naar voren kwam, namelijk dat perspectieven van bedrijven en machtige instanties meer in het nieuws naar voren komen dan perspectieven van minder machtige groepen (zoals hacktivisten). Hiermee komt tot uiting dat bedrijven in onze kapitalistische maatschappij belangrijk zijn en ‘beschermd’ moeten worden tegen actoren die de huidige verhoudingen willen veranderen.

4.1.2 Criminele connotaties

Daarnaast kwam in een groot deel van het corpus (37 artikelen) naar voren dat er met bepaalde woordkeuzes criminele connotaties werden geplaatst bij hacktivisme. Zo wordt in de artikelen gesproken over het “stelen” van gegevens (bijlage 2, artikel 52), het “inbreken” bij een bedrijf (bijlage 2, artikel 21) en het “aanvallen” van bedrijven (bijlage 2, artikel 59). Deze woorden zijn niet neutraal, maar hebben een connotatie met criminaliteit omdat het gaat om strafbare feiten (Art. 310 Wetboek van Strafrecht) of maatschappelijk ongewenst gedrag. In het volgende citaat wordt de DDoS-aanval, een van de strategieën van hacktivisten, zelfs vergeleken met een massavernietigingswapen: “Een DDoS-aanval zoals die afgelopen week het computernetwerk van Ziggo en de website van de Volkskrant lamlegde, is het digitale equivalent van een massavernietigingswapen: omvangrijk, alles verzegend en eenmaal afgevuurd niet meer tegen te houden” (bijlage 2, artikel 95).

Door het gebruik van dit soort woorden worden de strategieën van de hacktivisten negatief neergezet en worden de hacktivisten als criminelen afgebeeld. De focus ligt niet op de doelstelling van de hacktivisten, maar op de strategieën die ze gebruiken om hun doelen te

bereiken. Het gedrag wordt door de journalisten afgekeurd, en de strategieën van hacktivisten worden gedelegitimeerd. Dit is wat ook in de onderzoeken van Klein (2015) en Worley (2016) werd gevonden. Door de strategieën te delegitimeren, wordt het geheel van hacktivisme afgekeurd, terwijl de idealen van hacktivisten wel relevant kunnen zijn. Er wordt door de journalisten dus een ‘makkelijke weg’ gekozen om het hacktivisme af te keuren. Hiermee blijft de status quo in stand, en wordt de kapitalistische markt beschermd tegen verandering.

4.1.3 Perspectief van consumenten die benadeeld zijn door hack

Ook opvallend in het corpus is dat af en toe (5 artikelen) het woord wordt gegeven aan gebruikers of consumenten van een bepaald bedrijf. Door middel van persoonlijke verhalen of anekdotes vertellen zij wat er gebeurd is. Hierbij ligt opnieuw de focus vooral op negatieve gevolgen voor deze mensen, en worden de motieven van de hackers of hacktivisten achterwege gelaten. Zie ter illustratie dit citaat uit *Het Parool*: “Arme Dolf en Jenny. Hun website dolfenjenny.nl is met 2400 andere Nederlandse sites deze week beklad door webterroristen. Waar eerst hun vakantie verhalen stonden, prijkt nu een aanklacht tegen 'de koe Wilders' en diens pamflet Fitna” (bijlage 2, artikel 8). Ook in *De Volkskrant* werd een persoonlijk verhaal gebruikt om de gebeurtenissen te beschrijven:

Op dinsdag 27 december kreeg ik een e-mail van een Nederlands databeveiligingsbedrijf, met de boodschap dat mijn creditcardgegevens via de website Stratfor openbaar waren geworden. Mijn rekening liep gevaar, waarschuwden ze. ... Het zweet brak me uit toen ik de nieuwsberichten zag: de website van Stratfor was gehackt, tienduizenden persoonlijke gegevens lagen op straat en verscheidene rekeningen waren geplunderd. (bijlage 2, artikel 26)

Opvallend bij deze twee citaten is dat de bedrijven en consumenten worden neergezet als slachtoffers, die niets kunnen doen tegen de hacks. Dit is af te leiden uit de passieve verwoordingen: “hun website ... is beklad”, “mijn creditcardgegevens ... openbaar waren geworden” en “verscheidene rekeningen waren geplunderd”. Door middel van deze verwoordingen wordt de verantwoordelijkheid volledig gelegd bij de hackers, en niet bij de bedrijven die veiligheidsmaatregelen hadden kunnen treffen tegen hacks. De bedrijven en hun klanten worden met deze frames dus als het ware ‘beschermd’, terwijl de hackers juist meer

negatief worden neergezet. Nissenbaum (2002) concludeerde hetzelfde in haar onderzoek, waar hackers als crimineel werden neergezet ongeacht hun motieven. In de onderzoeken van Vegh (2005), Klein (2015) en Worley (2016) komt hetzelfde naar voren: framing van hacktivisme als criminaliteit, waarbij de focus ligt op negatieve gevolgen voor bedrijven of consumenten en er weinig aandacht wordt besteed aan de intenties van de hacktivisten.

Daarnaast zorgen de in de artikelen beschreven persoonlijke verhalen en het benoemen van namen voor begrip bij de lezer. Hierdoor zal hij of zij eerder aan de kant van de consumenten staan dan aan de kant van de hackers (Boukes et al., 2015). Er wordt hier dus gebruik gemaakt van perspectief om de lezer een specifiek beeld te geven van een gebeurtenis, waardoor de lezer gestuurd wordt in zijn of haar interpretatie.

4.1.4 Hacktivisme wordt niet serieus genomen

Ook werd in een deel van het corpus (12 artikelen) hacktivisme neergezet als iets onserieus. Zo werden de vaardigheden van de hacktivisten in twijfel getrokken, en ook de motieven van hacktivisten werden als iets anders geïnterpreteerd dan activisme. Zie bijvoorbeeld dit citaat uit het *Reformatorsch Dagblad*: “De scriptkiddies (veelal pubers zonder diepgaande technische kennis, PA) van hackersgroepen als Anonymous en LulzSec denken echter op een heel ander niveau dan de mensen die verantwoordelijk zijn voor beveiliging” (bijlage 2, artikel 21). Ook in een van de artikelen uit het *NRC Handelsblad* lijkt hacktivisme niet serieus te worden genomen:

Er zijn ook mensen die dit voor de lol doen, om op te scheppen. Dat bewijzen ze dan door te zeggen dat het netwerk op een bepaald tijdstip weer werkt. Zoiets deed de activistische hackersgroep Anonymous ook toen ze Ziggo aanvielen omdat zij slechte service zouden bieden. ‘Hacktivism’, voor het algemeen belang. (bijlage 2, artikel 118)

Hacktivisten zouden het “voor de lol doen, om op te scheppen”. Dit zet een negatief beeld neer over de motieven van hacktivisten, namelijk dat ze het niet doen voor relevante maatschappelijke doelen, maar voor hun eigen plezier en ego. Ook het verwijzen naar hacktivisten als “scriptkiddies” is negatief voor hacktivisten. Scriptkiddies is namelijk een minachtende term die verwijst naar onervaren hackers die technieken en programma’s van anderen gebruiken om te hacken (HYPR, n.d.). Door de doelen en vaardigheden van hacktivisten niet serieus te nemen,

zetten de journalisten hacktivisme neer als iets dat niet nodig is. Met deze beeldvorming houden ze de status quo in stand, wat voor veel nieuwsmedia in machtsposities voordelig is (Klein, 2015; Vegh, 2005). De macht blijft hierdoor in handen van bedrijven en andere instellingen in de kapitalistische samenleving, waardoor hacktivisten lastiger voor verandering kunnen zorgen.

4.2 Hacktivisten als activisten

De tweede categorie geeft juist een tegenovergesteld beeld weer over hacktivisten, namelijk het beeld van activisme. Hieronder wordt met behulp van citaten geïllustreerd hoe in een ander deel van het corpus hacktivisten als activisten worden neergezet en wat dit betekent voor de machtsverhoudingen in de maatschappij.

4.2.1 Focus op doelen van hacktivisten

In het corpus kwam relatief vaak (20 artikelen) naar voren wat de doelstellingen van hacktivisten waren. De focus lag dus niet alleen op de acties en gevolgen van acties, maar ook op de intenties die hackers daarbij hadden. Zo wordt er in *De Volkskrant* gesproken over de doelstellingen van hackerscollectief Anonymous: “Volgens Goo komt het er in het kort komt op neer [*sic*] dat Anonymous strijdt voor een open internet en tegen censuur” (bijlage 2, artikel 34). Zie ter illustratie ook het volgende citaat uit *Trouw*:

Hacktivisten maken zich sterk voor het vrije en open internet. Ze gruwelen van wetsvoorstellen als ACTA (Europese Unie) en SOPA en PIPA (Verenigde Staten), die overheden de macht geeft websites en gebruikers die auteursrechten schenden te blokkeren. Bij veel hacktivisten proef je ook een tegen de gevestigde orde gekeerde houding. (bijlage 2, artikel 31)

Er wordt dus benoemd waar de hacktivisten voor strijden: “vrij en open internet” en “tegen censuur”. Door te benoemen waar de hacktivisten hun acties voor doen, worden ze neergezet als activisten met relevante maatschappelijke doelen. Er wordt macht en autonomie toegekend aan de hacktivisten; ze worden neergezet als waardige mensen met doelen die relevant zijn. De machtsverhoudingen in de maatschappij worden hiermee aan de kaart gesteld, omdat bedrijven en instanties niet alle macht in handen hebben en er mogelijkheid is tot verandering.

In de eerder besproken literatuur kwam deze beeldvorming nauwelijks naar voren (zie Nissenbaum, 2002; Vegh, 2005; Worley, 2016). Alleen in een onderzoek naar representaties van hacktivisme in wereldwijde pers werd een frame onderscheiden waar hacktivisten als activisten werden gepresenteerd, dit was echter slechts in een vijfde van de artikelen het geval (Klein, 2015).

4.2.2 Onderscheid tussen soorten hackers

Naast het benoemen van de doelstellingen van hacktivisten, wordt in een wezenlijk deel van het corpus (26 artikelen) ook een duidelijk onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten hackers. Zo maakt een van de journalisten van *Trouw* onderscheid tussen “de hobbyhacker”, “de hacktivist” en “de criminele hacker” (bijlage 2, artikel 31). Ook dit citaat uit het *Nederlands Dagblad* illustreert hoe journalisten onderscheid maken tussen soorten hackers: “Niet alle computerkrakers zijn criminelen, uit op het grote geld. Steeds meer computerkenners jagen met ‘hacktivisme’ hun idealen na” (bijlage 2, artikel 46).

Door onderscheid te maken tussen verschillende soorten hackers, wordt het verschil tussen ‘criminele hackers’ en ‘activistische hackers’ duidelijk gemaakt. Omdat ze gezien worden als twee verschillende groepen worden hacktivisten erkend als activisten met idealen, en is de criminele connotatie minder aanwezig. Er wordt dus een meer neutraal label gehangen aan het woord ‘hacktivist’, waarmee de machtsverhouding tussen hacktivisten en machtige instanties iets meer rechtgetrokken wordt. Hacktivisten worden gerepresenteerd als activisten die enige macht hebben om veranderingen te maken.

4.2.3 Perspectief van de hacker/hacktivist

Hoewel in veel gevallen het perspectief van een bedrijf of consument centraal staat, wordt in enkele (9) van de geanalyseerde artikelen aandacht gegeven aan het perspectief van de hackers of hacktivisten. Zo krijgt ethische hacker @ntisec het woord in een artikel van *De Volkskrant*:

Het ‘stigma romdom [*sic*] de hackers’, irriteert @ntisec. ‘Hackers worden bestempeld als eng, als criminelen. Daar heb je er wel een paar van, maar de meeste hackers hacken vanuit interesse. Zij willen een steentje bijdragen aan de samenleving, maar krijgen in

ruil daarvoor zware straffen. We moeten een situatie creëren waarin hackers onveilige situaties kunnen aantonen.’ (bijlage 2, artikel 34)

Ook op minder directe manier wordt het perspectief van hacktivisten gedeeld. In dit citaat uit *Het Financieele Dagblad* wordt niet het woord gegeven aan een hacktivist, maar wordt vanuit het perspectief van de hacktivist geschreven over een politiek gemotiveerde hack:

Voor John Chase kwam het omslagpunt op 7 januari, toen aan Al Qaida gelieerde militanten 12 mensen neerschoten in het Parijse kantoor van Charlie Hebdo. Toen triomfantelijke jihadistische berichten op Twitter geplaatst werden, kookte de 25-jarige inwoner van Boston van woede. Ze moesten een halt toegeroepen worden. ... Nu gebruikt hij zijn vaardigheden in de strijd tegen Isis. Hij centraliseerde het werk van andere ‘hacktivist’ en legde een database aan van 26.000 aan Isis gelieerde Twitter-accounts. (bijlage 2, artikel 97).

Door het perspectief van de hacktivist in de nemen, geven deze artikelen een ander beeld weer over hoe hackers zijn dan de artikelen waarin het perspectief van het bedrijf vooral werd ingenomen. In bovenstaande citaten worden hacktivisten neergezet als goede mensen, die een steentje willen bijdragen aan de samenleving en die jihadstrijders willen tegenhouden. De bestaande machtsverhoudingen worden hiermee uitgedaagd. Het gebruik van dit perspectief zorgt ervoor dat de lezer in de interpretatie meer gestuurd wordt richting het zien van hacktivismisme als activisme, in plaats van als criminaliteit.

4.2.4 Maatschappelijke goedkeuring van hacktivismisme

In enkele (7) van de artikelen komt naar voren dat hacktivismisme maatschappelijk goedgekeurd wordt. Hier wordt met name gesproken over de doelen waarvoor ze zich inzetten, zoals in het volgende citaat uit het *Nederlands Dagblad*: “Hacktivisten vechten voor zaken waar veel mensen zich in kunnen vinden, zegt Herbert Bos: tegen de sharia, tegen kinderporno, tegen inperking van de vrijheid van meningsuiting. ‘Je ziet dat dat heel positief ontvangen wordt door de samenleving’” (bijlage 2, artikel 46).

Hactivisme wordt hier dus gezien als een vorm van activisme, waarbij men het in de samenleving eens is met de doelen waarvoor zij strijden. De focus wordt gelegd op de doelen die hacktivisten beogen te bereiken, niet op de middelen waarmee ze dit doen. Er is dus sprake van maatschappelijke goedkeuring van de doelen. Door te benoemen dat veel mensen zich kunnen vinden in de zaken waar hacktivisten voor strijden, worden de hacktivisten neergezet als legitieme activisten met relevante doelstellingen. De maatschappelijke goedkeuring laat zien dat onze samenleving verandert en dat machtsverhoudingen ook kunnen veranderen, zo ook de machtsverhouding tussen bedrijven en hacktivisten.

4.3 Verschillen tussen kranten en door de tijd heen

Het is opvallend dat bepaalde kranten vooral een crimineel beeld van hacktivisme neerzetten, terwijl andere kranten er een meer evenwichtig of ‘neutraal’ beeld van neerzetten. In regionale kranten zoals het *Haarlems Dagblad* en het *Leidsch Dagblad* wordt hacktivisme over het algemeen als criminaliteit gerepresenteerd. Bij artikelen uit deze kranten kwamen vooral codes naar voren als ‘focus op hacken zelf’ en ‘negatieve gevolgen voor consumenten’ (zie bijlage 2). Ook in *De Telegraaf*, het *Algemeen Dagblad* en *Metro* werd vooral een crimineel beeld van hacktivisme gerepresenteerd. Hierin kwamen sterk criminele connotaties naar voren, werden bedrijven vaak als slachtoffer afgebeeld en was er weinig aandacht voor de politieke doelen van de hackers (zie bijlage 2). *De Telegraaf* staat bekend als redelijk conservatieve krant (redactie, 2017), waardoor deze eenzijdige en ‘status quo’-visie op hacktivisme niet verrassend is. Het *Algemeen Dagblad* en *Metro* kennen vaak erg korte artikelen met alleen de kerninformatie van een gebeurtenis (redactie, 2017). Bij deze kranten was het dus ook te verwachten dat er geen volledig, evenwichtig beeld van hacktivistische acties gegeven wordt.

In meer progressieve en liberale kranten als het *NRC*, *Het Parool*, *De Volkskrant* en *Trouw* (Melod, 2014; NRC, n.d.; Redactie, 2017; Trouw, n.d.) kwamen meer diverse codes naar voren. In veel artikelen werd er bijvoorbeeld zowel gesproken over negatieve gevolgen voor bedrijven en consumenten als over de idealen van de hacktivisten (zie bijlage 2). Het lijkt erop dat deze kranten een volledig en zo neutraal mogelijk beeld willen neerzetten door beide kanten van het verhaal te belichten. Dit is wat in de journalistiek ook wel ‘objectiviteit’ wordt genoemd (Ombudsman, 2020). Het *Nederlands Dagblad* is van oorsprong een Christelijk en conservatief

blad (van den Belt, 2017). Toch kwam ook in dat blad een evenwichtig beeld naar voren, waarin hacktivisten zowel als crimineel als activistisch gerepresenteerd werden (zie bijlage 2).

Door de tijd heen zijn er geen duidelijke veranderingen te zien in hoe hacktivisme gerepresenteerd wordt. Zowel in de wat oudere artikelen als in de meer recente artikelen komen beide discoursen naar voren (zie bijlage 2). Daarnaast is het vrijwel onmogelijk om iets over veranderingen door de tijd te zeggen met dit corpus, omdat het overgrote deel van het corpus bestaat uit artikelen van tussen 2010 en 2015 (83,8%). 5,4% van de artikelen komt uit voor 2010, en 10,8% komt uit 2015-2020.

5. Conclusie en discussie

In dit eindwerkstuk werd aan de hand van kritische discoursanalyse en grounded theory onderzocht hoe hacktivisme gerepresenteerd wordt in Nederlandse kranten en welke discoursen hierin naar voren komen. De twee grote discoursen die onderscheiden konden worden, zijn ‘hacktivisten als criminelen’ en ‘hacktivisten als activisten’.

5.1 Belangrijkste bevindingen en verhouding tot eerder onderzoek

In de meerderheid van de artikelen kwam het discours ‘hacktivisten als criminelen’ naar voren. Daar werd vooral de focus gelegd op negatieve gevolgen voor bedrijven en consumenten. Daarnaast werd er door middel van criminele connotaties geframed, en werd hacktivisme neergezet als een niet-serieuze bezigheid. Hiermee werden de huidige machtsverhoudingen in de maatschappij gereproduceerd, en wordt het veranderen van de status quo vermoeilijkt. In een kleiner deel van het corpus werd er echter ook aandacht gegeven aan de idealen van hacktivisten, waardoor de activistische kant meer werd belicht. Ook werd er duidelijk onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten hackers, werd af en toe het woord gegeven aan hackers zelf, en werd in een paar artikelen benadrukt dat de idealen van hacktivisten maatschappelijk goedgekeurd worden. Met deze framing werd juist aangegeven dat de status quo veranderbaar is en dat de huidige machtsverhoudingen in de maatschappij niet vast hoeven te staan.

Gedeeltelijk komt deze conclusie overeen met wat in eerdere onderzoeken naar representaties van hacktivisme in nieuwsmedia naar voren kwam: de criminele kant wordt vaker benadrukt dan de activistische kant, en er is meer focus op de acties zelf dan op de doelen die

erachter schuilen (zoals ook in Klein, 2015; Nissenbaum, 2002; Vegh, 2005; Worley, 2016). Ik heb in dit onderzoek echter ook relatief veel artikelen gevonden die hacktivisme als legitieme vorm van activisme neerzetten. In veel gevallen kwamen beide discoursen samen in een nieuwsartikel tot uiting, vooral in de meer progressieve kranten. Het is daarom lastig om te zeggen in hoeveel van de artikelen de discoursen precies naar voren kwamen. Ik stel dat in 32 van de 74 artikelen het discours ‘hacktivisten als activisten’ naar voren komt. Dat is een veel groter deel van de artikelen dan in eerdere onderzoeken werd gevonden. In het onderzoek van Klein (2015) was dit aandeel 20%. In de andere genoemde onderzoeken worden geen percentages genoemd, maar komt wel naar voren dat vooral de criminele frame sterk in kranten naar voren wordt gebracht.

Een van de redenen voor dit verschil kan zijn dat ik in het huidige onderzoek naar Nederlandse kranten heb gekeken, terwijl de eerdere onderzoeken over dit onderwerp naar Amerikaanse (Nissenbaum, 2002; Vegh, 2005; Worley, 2016) en wereldwijde pers (Klein, 2015) keken. Er bestaan allerlei verschillen in normen en waarden tussen Nederland en de Verenigde Staten, en tussen Nederland en allerlei andere landen. Hierdoor kunnen de onderzoeksresultaten ook sterk van elkaar verschillen. Een andere mogelijke reden voor het verschil tussen het huidige onderzoek en de eerdere onderzoeken is het jaar waarin het onderzoek is uitgevoerd. Hacktivisme is een erg actueel onderwerp; meningen en discoursen hierover kunnen door de jaren heen veranderen. In mijn eigen analyse vond ik geen duidelijke verandering door de tijd heen, maar dat komt ook doordat vrijwel alle artikelen uit 2010 of later kwamen. De analyses van Nissenbaum (2002), Vegh (2005) en Worley (2016) gaan over artikelen die van langer geleden zijn, waardoor de resultaten anders kunnen zijn dan die van het huidige onderzoek.

5.2 Kritische reflectie en suggesties voor verder onderzoek

Bij kritische discoursanalyse en grounded theory moeten er altijd keuzes gemaakt worden en dient het corpus geïnterpreteerd te worden. Hierdoor zal een soortgelijk onderzoek niet altijd tot dezelfde onderzoeksresultaten leiden. In dit onderzoek heb ik ten eerste de keuze moeten maken over waar ik de data vandaan zou halen. Ik heb gekozen voor Nexis Uni omdat hier veel van de uitgebrachte krantenartikelen te vinden zijn, echter staan niet alle artikelen op deze database. Toekomstig onderzoek naar representaties van hacktivisme in het nieuws zou gebruik kunnen maken van een andere database, zoals Google News, en zou hierdoor wellicht tot andere

resultaten kunnen komen. Een andere methodologische keuze was het bedenken van zoektermen. Ik heb vanwege de beperkte tijd gekozen om vijf verschillende zoektermen te gebruiken, maar het is mogelijk dat het toevoegen van andere zoektermen (zoals 'hack & politiek') tot nieuwe interessante bevindingen leidt. Ook heb ik keuzes moeten maken bij het coderen; bepaalde codes heb ik samengevoegd en anderen heb ik als 'niet-relevant' beschouwd voor dit onderzoek omdat ze bijvoorbeeld niet vaak voorkwamen. Dit heb ik gedaan op basis van mijn eigen interpretatie en inzicht, maar omdat tekst altijd op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden, kan een reproductie-onderzoek nog steeds interessant zijn.

Naast deze methodologische suggesties voor verder onderzoek, zou er ook inhoudelijk nieuw relevant onderzoek gedaan kunnen worden dat voortbouwt op het huidige onderzoek. Zo zou een kritische discoursanalyse naar framing van hacktivisme in andere nieuwsmedia heel interessant kunnen zijn, waarbij bijvoorbeeld televisie-journaals worden geanalyseerd. Journaals en kranten presenteren namelijk allebei het nieuws, maar dit kan op een heel andere manier gedaan worden. Ook zou een onderzoek naar nieuwsframing van andere vormen van activisme dat gebruikt maakt van illegale middelen interessant zijn. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan het bestormen van een gebouw, of het volledig bezetten van een weg. Hoe nieuwsmedia zich over deze vormen van activisme uiten, kan een interessante bevinding zijn voor vergelijking met het huidige onderzoek. Met dit onderzoek is in ieder geval een stap gezet in het ontmaskeren van de machtsverhoudingen en de framing van hacktivist-acties: onderwerpen waar we de komende jaren nog veel van gaan horen.

Literatuurlijst

- Andress, J., & Winterfeld, S. (2014). Non-state actors in computer network operations. In J. Andress & S. Winterfeld (Eds.), *Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners* (pp. 207-219). Syngress.
- Artikel 310 Wetboek van Strafrecht (2021, 1 mei). Geraadpleegd van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2021-05-01>.
- Boukes, M., Boomgaarden, H. G., Moorman, M., & de Vreese, C. H. (2015). Political news with a personal touch: How human interest framing indirectly affects policy attitudes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 92(1), 121-141. <https://doi.org/10.1177/1077699014558554>.
- D'Angelo, P. (2017). Framing: Media frames. In P. Roessler, C. A. Hoffner, & L. van Zoonen (Eds.), *The International Encyclopedia of Media Effects* (pp. 1-10). John Wiley & Sons.
- Decorte, T. (2016). Kwalitatieve data-analyse. In T. Decorte & D. Zaitch (Eds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (pp. 463-512). Acco.
- Denning, D. E. (1999). Activism, hacktivism and cyberterrorism: The internet as a tool for influencing foreign policy. In J. Arquilla & D. F. Ronfeldt (Eds.), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy* (pp. 239-288). RAND.
- De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51-62. <https://doi.org/10.1075/idjdd.13.1.06vre>.
- Essers, L. (2011, 20 juli). *Politie arresteert 4 Nederlandse Anonymous-hackers - update*. Webwereld. <https://webwereld.nl/nieuws/security/politie-arresteert-4-nederlandse-anonymous-hackers-update-3757500/>
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications.
- Hampson, N. C. (2012). Hacktivism: A new breed of protest in a networked world. *Boston College International and Comparative Law Review*, 35(2), 511-542.
- Het Parool. (2008, 31 maart). 'Digitale aanval is wapen van de zwakkeren'; 'als je internet stillegt, kunnen er ook doden vallen'. *Het Parool*. p. 7.

- Hijink, M. (2013, 14 januari). Dood Swartz benadrukt gebreken antihackwet. *NRC Handelsblad*.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2013/01/14/dood-swartz-benadrukt-gebreken-antihackwet-1196947-a1215669>.
- HYPR. (n.d.). *Security Encyclopedia: Script Kiddie*. HYPR.
<https://www.hypr.com/script-kiddie/>.
- Jordan T., & Taylor, P. A. (2004). *Hactivism and cyberwars: Rebels with a cause*. Routledge.
- Klang, M., & Madison, N. (2016). The domestication of online activism. *First Monday*, 21(6).
<https://doi.org/10.5210/fm.v21i6.6790>.
- Klein, A. G. (2015). Vigilante media: Unveiling Anonymous and the hacktivist persona in the global press. *Communication Monographs*, 82(3), 379-401.
<https://doi.org/10.1080/03637751.2015.1030682>.
- Melod. (2014, 5 september). *Welke krant past bij mij: Nederlandse dagbladen*. InfoNu.
<https://educatie-en-school.infonu.nl/diversen/28618-welke-krant-past-bij-mij-nederlandse-dagbladen.html>.
- Mogashoa, T. (2014). Understanding critical discourse analysis in qualitative research. *International Journal of Humanities, Social Sciences and Education*, 1(7), 104-113.
- Murphy, T. (2019). Introducing the landscapes of criminology. In T. Murphy (Ed.), *Criminology: A Contemporary Introduction* (pp. 1-18). Sage Publications.
- Nissenbaum, H. (2002). Hackers and the battle for cyberspace. *Dissent*, 4, 50-57.
- NRC. (n.d.). *De geschiedenis van NRC*. NRC. <https://www.nrc.nl/de-geschiedenis-van-nrc/>.
- Ombudsman. (2020, 23 maart). *Dossier Objectiviteit. 2: Wat is objectiviteit eigenlijk?*
Ombudsman.
<https://ombudsman.npo.nl/uitspraken-en-columnns/dossier-objectiviteit-wat--objectiviteit-eigenlijk>.
- Redactie. (2017, 10 december). *Vershil tussen kranten*. Verschillen-tussen.
<https://verschillen-tussen.nl/verschil-tussen-kranten/>.
- Samuel, A. (2004). *Hactivism and the future of political participation* (Dissertatie).

- Geraadpleegd van
<https://www.alexandrasamuel.com/dissertation/pdfs/Samuel-Hactivism-entire.pdf>.
- Sands, G. (2016, 19 maart). *What to know about the worldwide hacker group 'Anonymous'*. ABC News.
<https://abcnews.go.com/US/worldwide-hacker-group-anonymous/story?id=37761302>.
- Sinanan, J. (2020, 4 juni). *Blackout Tuesday: The black square is a symbol of online activism for non-activists*. The Conversation.
<https://theconversation.com/blackout-tuesday-the-black-square-is-a-symbol-of-online-activism-for-non-activists-139982>.
- Stoddart, M. C. J. (2007). Ideology, hegemony, discourse: A critical review of theories of knowledge and power. *Social Thought & Research*, 28, 191-225.
<https://doi.org/10.17161/STR.1808.5226>.
- Trouw. (n.d.). *Journalistiek met idealen*. Trouw. <https://www.trouw.nl/abbonementen/waarom/tr>.
- Van Ammelrooy, P. (2015, 22 augustus). DDos: lompe dreun van de hacktivist. *De Volkskrant*.
<https://www.volkskrant.nl/wetenschap/ddos-aanval-is-het-wapen-van-een-bullebak~b4e5fe46/>.
- Van den Belt, C. (2017, 29 december). Er was onrust over de naam Nederlands Dagblad. Maar het bleek een meesterzet. *Nederlands Dagblad*.
<https://www.nd.nl/opinie/opinie/647368/er-was-onrust-over-de-naam-nederlands-dagblad-maar-het-bleek-een-meesterzet#>.
- Van Dijk, T. A. (2008). News, discourse, and ideology. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 191-204). Routledge.
- Vegh, S. (2005). The media's portrayal of hacking, hackers, and hacktivism before and after September 11. *First Monday*, 10(2). <https://doi.org/10.5210/fm.v10i2.1206>.
- Wodak, R. (2013). Critical discourse analysis. In R. Wodak (Ed.), *Discourse Analysis, Vol: 1: Concepts, History, Theory* (pp. XIX-XXXVIII). Sage Publications.
- Worley, S. C. (2016). Comparing the coverage of virtual marches and hacktivism over sixteen years: A qualitative frame analysis of news discourse (Dissertatie). Geraadpleegd van https://etda.libraries.psu.edu/files/final_submissions/11622.

Bijlagen

Bijlage 1: Definitieve codes (gecategoriseerd)

Hactivisten als criminelen

Negatieve gevolgen voor bedrijven
Bedrijven als slachtoffer
Perspectief van bedrijf
Perspectief van consumenten
Negatieve gevolgen voor consumenten
Criminele connotaties
Hactivisme wordt niet serieus genomen
Geen onderscheid tussen soorten hackers
Hacken is strafbaar
Focus op hacken zelf
Cybercriminaliteit

Hactivisten als activisten

Focus op doelen van hactivisten (open internet, vrijheid van meningsuiting)
Hacken voor idealen
Onderscheid tussen soorten hackers
Perspectief van hacker
Maatschappelijke goedkeuring van hactivisme
Minder criminele connotatie
Ethisch hacken

Overige codes

Beveiligen tegen hackers
Belang van internet
Anonimiteit
Privacy
Kenmerken van hackers
Gevolgen van hack voor maatschappij

Bijlage 2: Overzicht gebruikte artikelen en gebruikte codes per artikel

Nr	Titel	Datum	Krant(en)	Auteur(s)	Code(s)
1	Ex-hackers worden voorzichtiger	23-05-1998	NRC Handelsblad	Marie-Jose Klaver	Belang van internet; ethisch hacken; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; gevolgen van hack voor maatschappij; privacy
2	Pas verschenen; non-fictie	04-02-2000	NRC Handelsblad	-	<i>Niet bruikbaar</i>
3	Speciaal voor digibeten: een verklarende woordenlijst met internetjargon	16-06-2003	Het Financieele Dagblad	-	Onderscheid tussen soorten hackers; hacken voor idealen; minder criminele connotatie
4	Hacktivismisme is gezellig	24-05-2004	Het Parool	Sladjana Labovic	<i>Niet bruikbaar</i>
5	'Digitale aanval is wapen van de zwakkeren'; 'als je internet stillegt, kunnen er ook doden vallen'	31-03-2008	Het Parool	Marloes de Koning	Criminele connotaties; negatieve gevolgen voor bedrijven; belang van internet; gevolgen van hack voor maatschappij; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit
6	NAVO mengt zich in cyberoorlogen	01-04-2008	Haarlems Dagblad; Leidsch Dagblad; De Gooien Eemlander; IJsmuider Courant; Noordhollands Dagblad	-	<i>Niet bruikbaar</i>
7	NAVO mengt zich in cyberoorlogen	02-04-2008	Dagblad de Limburger	-	<i>Niet bruikbaar</i>
8	link hackers tegen Fitna	13-09-2008	Het Parool	Herman Stil	Perspectief van consumenten; negatieve gevolgen voor consumenten; focus op hacken zelf; criminele connotaties; anonimiteit

9	Juridisch Amerika stort zich massaal op Wikileaks-'papers'	27-07-2010	NRC Handelsblad	Folkert Jensma en Peter Teffer	Hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; hacken is strafbaar; maatschappelijke goedkeuring van hacktivismisme; anonimiteit
10	[Rop Gonggrijp is 42 en al de helft van zijn leven activist...]*	08-05-2010	Het Parool	Gijs Groenteman	Hacken voor idealen; perspectief van hacker; privacy; belang van internet; onderscheid tussen soorten hackers; criminele connotaties; ethisch hacken; bedrijven als slachtoffer; focus op doelen van hacktivisten
11	Hacker eist aanval op site WikiLeaks op	30-11-2010	Reformatoisch Dagblad	-	Hacken voor idealen
12	Londen geen vrijhaven voor anarchistische nomade	08-12-2010	NRC Handelsblad	Titia Ketelaar	<i>Niet bruikbaar</i>
13	Eigenzinnig, fanatiek en onverzoenlijk; column	08-12-2010	Dagblad van het Noorden	Henk Blanken	Kenmerken van hackers; hacken voor idealen; ethisch hacken; onderscheid tussen soorten hackers; focus op doelen van hacktivisten; maatschappelijke goedkeuring van hacktivismisme; negatieve gevolgen voor bedrijven; privacy
14	[Ze noemden zich Anonymous...]*	29-01-2011	Algemeen Dagblad	-	Criminele connotaties; focus op hacken zelf; bedrijven als slachtoffer; hacktivismisme wordt niet serieus genomen; hacken is strafbaar
15	Politiek gemotiveerde aanvallen van hackers bedreigen bedrijven	11-02-2011	Provinciale Zeeuwse Courant	-	Criminele connotaties; hacken voor idealen; bedrijven als slachtoffer; onderscheid tussen soorten hackers; negatieve gevolgen voor consumenten; hacken is strafbaar; beveiligen tegen hackers

16	Betalingsverkeer gevoelig voor botnet-aanval	04-05-2011	NRC Handelsblad	Steven Derix	Negatieve gevolgen voor bedrijven; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor consumenten; criminele connotaties; hacken is strafbaar; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit
17	Stroom hackaanvallen raakt iconen economie; Cyberbendes pakken \$25 miljard	17-06-2011	De Telegraaf	-	Negatieve gevolgen voor bedrijven; bedrijven als slachtoffer; criminele connotaties; beveiligen tegen hackers; focus op hacken zelf; gevolgen van hack voor maatschappij; cybercriminaliteit
18	Website van Batman Challenge gehackt	09-07-2011	Metro	-	Bedrijven als slachtoffer; anonimiteit
19	Hacker (18) na aanvallen op CIA en Scotland Yard voorgeleid	03-08-2011	De Volkskrant	Patrick van IJzendoorn	Hacken is strafbaar; focus op hacken zelf; hacken voor idealen; hacktivismen wordt niet serieus genomen; criminele connotaties
20	SP geeft géén steun aan radicale hackers	23-08-2011	Leidsch Dagblad	-	Hacken voor idealen; criminele connotaties; focus op hacken zelf; beveiligen tegen hackers
21	Hacker zoekt altijd de zwakste schakel	24-08-2011	Reformatorisch Dagblad	Pieter Ariese	Criminele connotaties; beveiligen tegen hackers; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; hacktivismen wordt niet serieus genomen; onderscheid tussen soorten hackers; perspectief van consumenten; kenmerken van hackers; cybercriminaliteit; ethisch hacken
22	5 redenen om uit te gaan	08-09-2011	NRC Next	-	<i>Niet bruikbaar</i>
23	Digitaal knutselen	08-09-2011	NRC Handelsblad	Carola Houtekamer	Onderscheid tussen soorten hackers; focus op hacken zelf; beveiligen tegen hackers;

					hactivisme wordt niet serieus genomen; perspectief van hacker; ethisch hacken; hacken voor idealen; cybercriminaliteit
24	[De distributed Denial of service attack (Ddos) is een gecoördineerde overdosis...]*	10-09-2011	NRC Handelsblad	-	Criminele connotaties; hacken voor idealen; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; hactivisme wordt niet serieus genomen; focus op hacken zelf; beveiligen tegen hackers
25	Creditcardinfo velen online	31-12-2011	Algemeen Dagblad	-	Negatieve gevolgen voor consumenten; perspectief van consumenten; focus op doelen van hactivisten; ethisch hacken
26	Meningsuiting gehackt	02-01-2012	De Volkskrant	Leen Vervaeke	Bedrijven als slachtoffer; perspectief van consumenten; negatieve gevolgen voor consumenten; beveiligen tegen hackers; criminele connotaties
27	Geachte redactie	04-01-2012	De Volkskrant	Martin de Jong, Jacques Rozendaal, Joanne van Aalst, L. Vlastra, Joris Rademaker, Peter Teffer	Perspectief van consumenten; negatieve gevolgen voor consumenten; hactivisme wordt niet serieus genomen
28	Wat is verdienste van westerse demonstrant?; column	10-01-2012	De Volkskrant	Hans Schnitzler	Negatieve gevolgen voor consumenten; criminele connotaties; maatschappelijke goedkeuring van hactivisme; hactivisme wordt niet serieus genomen
29	Hack; column	15-02-2012	Het Financieele Dagblad	Herb Prooy	Beveiligen tegen hackers; criminele connotaties; focus op hacken zelf

30	Van de Wimbledonsite tot sluizen: alles is hackbaar; vier vragen over de strijd tussen hackers en beveiligers	16-02-2012	De Volkskrant	Victor de Kok	Beveiligen tegen hackers; onderscheid tussen soorten hackers; cybercriminaliteit; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; belang van internet;
31	Waar gehackt wordt, vallen spaanders	28-02-2012	Trouw	Kristel van Teeffelen	Criminele connotaties; onderscheid tussen soorten hackers; focus op hacken zelf; ethisch hacken; kenmerken van hackers; anonimiteit; hacken is strafbaar; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; cybercriminaliteit
32	Het nieuwste lek: 5 miljoen e-mails	28-02-2012	NRC Next	Carola Houtekamer en Eva de Valk	Hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; criminele connotaties; negatieve gevolgen voor consumenten; hacken is strafbaar
33	Kritiek op WikiLeaks na publicatie mails	28-02-2012	Het Parool	Addie Schulte	Focus op hacken zelf; negatieve gevolgen voor consumenten; hacken voor idealen
34	Huur de hacker; goud geld	03-03-2012	De Volkskrant	Victor de Kok	Onderscheid tussen soorten hackers; hacken is strafbaar; ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit; criminele connotaties; perspectief van hacker; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; bedrijven als slachtoffer
35	Stratfor	06-03-2012	Het Parool	Karin Spaik	Focus op hacken zelf; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; hacken voor idealen; gevolgen van hack voor maatschappij

36	Anonymous legt website kerk plat; Vaticaan	08-03-2012	De Volkskrant	-	Hacken voor idealen; negatieve gevolgen voor bedrijven
37	Vaticaan-Stad - Anonymous legt website Vaticaan plat	08-03-2012	Eindhovens Dagblad; De Stentor; De Gelderlander; Brabants Dagblad; BN DeStem; De Twentsche Courant Tubantia; Provinciale Zeeuwse Courant	-	Hacken voor idealen; negatieve gevolgen voor bedrijven
38	Antipaapse hackers belagen Vaticaan	08-03-2012	Dagblad van het Noorden	-	Hacken voor idealen
39	Hackers halen website Vaticaan uit de lucht	08-03-2012	Metro	-	Hacken voor idealen; negatieve gevolgen voor bedrijven
40	De digitale onderwereld	10-03-2012	De Volkskrant	Wil Thijssen	<i>Niet bruikbaar</i>
41	Hacktivist nieuwste dreiging bedrijven	22-03-2012	De Telegraaf	-	Bedrijven als slachtoffer; onderscheid tussen soorten hackers; hacken voor idealen; ethisch hacken; focus op doelen van hacktivisten; beveiligen tegen hackers
42	'Cybercrime kost Nederland jaarlijks zeker 10 miljard'; nextcheckt	01-05-2012	NRC Next	Tamar Stelling	Cybercriminaliteit; hacken is strafbaar; hacktivismen wordt niet serieus genomen; negatieve gevolgen voor bedrijven
43	Niemand kijkt ernaar om	01-05-2012	Het Parool	Emma Boelhouwer	<i>Niet bruikbaar</i>
44	Ongekend complex spionagevirus actief in Midden-Oosten	30-05-2012	De Volkskrant	-	<i>Niet bruikbaar</i>
45	Televisiehackers niet vervolgd	02-06-2012	De Gazet van Antwerpen	Wim Brillouet	<i>Niet bruikbaar</i>

46	Ideëel hacken in opmars	08-06-2012	Nederlands Dagblad	-	Onderscheid tussen soorten hackers; hacken voor idealen; minder criminele connotatie; perspectief van hacker; maatschappelijke goedkeuring van hacktivisme; hacken is strafbaar
47	Wanted: soldaten tegen cybercrime	09-06-2012	NRC Handelsblad	Marc Hijink	Bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; negatieve gevolgen voor consumenten; ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; onderscheid tussen soorten hackers; perspectief van bedrijf; kenmerken van hackers; hacken is strafbaar; hacken voor idealen; gevolgen van hack voor maatschappij; perspectief van hacker; privacy; cybercriminaliteit; focus op hacken zelf
48	'We gaan er een goed exportproduct van maken'	29-06-2012	Trouw	Perdiep Ramesar	<i>Niet bruikbaar</i>
49	Netwerk Playstation opnieuw gehackt	16-08-2012	Metro	-	Criminele connotaties; negatieve gevolgen voor consumenten; focus op hacken zelf
50	Hacken en lekken; column	20-10-2012	Het Financieele Dagblad	Neelie Kroes	Negatieve gevolgen voor bedrijven; negatieve gevolgen voor consumenten; focus op hacken zelf; bedrijven als slachtoffer; belang van internet; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit
51	Geen gevoelige info op straat na hack http://Heerhugoward.nl	30-11-2012	Noordhollands Dagblad	Joëlla Angenent	Focus op hacken zelf; criminele connotaties; hacken is strafbaar; ethisch hacken; hacken voor idealen; beveiligen tegen hackers

52	Verzekering tegen cybercrime op komst	24-12-2012	Nederlands Dagblad	-	Beveiligen tegen hackers; negatieve gevolgen voor consumenten; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; criminele connotaties
53	Dood Swartz benadrukt gebreken antihackwet	14-01-2013	NRC Handelsblad	Marc Hijink	Hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; hacken is strafbaar; onderscheid tussen soorten hackers; gevolgen van hack voor maatschappij
54	Tor-netwerk: internetten, maar dan veilig	26-01-2013	NRC Handelsblad	Marc Hijink	Anonimiteit; beveiligen tegen hacken; privacy; hacken voor idealen; ethisch hacken
55	FortaRock: al 30.000 kaartjes verkocht	15-02-2013	De Gelderlander	-	<i>Niet bruikbaar</i>
56	Rapper Tim Dog opeens overleden	16-02-2013	Algemeen Dagblad	-	<i>Niet bruikbaar</i>
57	Bank en beurs buigen voor cybercriminelen; Volksleger China laat voetafdruk na	19-03-2013	De Telegraaf	-	Negatieve gevolgen voor bedrijven; cybercriminaliteit; beveiligen tegen hackers; negatieve gevolgen voor consumenten; criminele connotaties; bedrijven als slachtoffer; focus op hacken zelf; geen onderscheid tussen soorten hackers
58	Een pure cyberoorlog is niet te verwachten	21-03-2013	Metro	Charlotte Boudesteijn	Bedrijven als slachtoffer; criminele connotaties; focus op hacken zelf; cybercriminaliteit; beveiligen tegen hackers
59	VS zuchten al langer onder cyberaanvallen	09-04-2013	De Telegraaf	Bart Olmer	Bedrijven als slachtoffer; criminele connotaties; hacken voor idealen; negatieve gevolgen voor bedrijven; cybercriminaliteit

60	De storingen bij ING drukken mensen met de neus op de feiten	12-04-2013	Trouw	-	Beveiligen tegen hackers; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; cybercriminaliteit; criminele connotaties; hacken voor idealen; geen onderscheid tussen soorten hackers; belang van internet
61	Nigeria barst van IT-talent; éerlijk IT-talent	19-04-2013	Trouw	Seada Nourhussen	Ethisch hacken; focus op doelen van hacktivisten; hacken voor idealen; gevolgen van hack voor maatschappij; hacken is strafbaar; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit
62	Balkbrug - 'Hackers' geven show in Takens	04-05-2013	De Stentor	-	Hacken voor idealen; maatschappelijke goedkeuring van hacktivismisme
63	jägermeister stage	13-05-2013	De Gelderlander	-	<i>Niet bruikbaar</i>
64	Cyberwizzkids zeggen het met verfkogels	27-05-2013	De Gooi- en Eemlander	Hans Hoogenboom	<i>Niet bruikbaar</i>
65	De hackersparadox	28-05-2013	NRC Next	Carola Houtekamer	Ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; hacken is strafbaar
66	Hack voor de lol	31-05-2013	Haarlems Dagblad; Leidsch Dagblad; De Gooi- en Eemlander; IJsmuider Courant; Noordhollands Dagblad	Michel Reijns	Hacktivismisme wordt niet serieus genomen; hacken voor idealen; beveiligen tegen hackers; negatieve gevolgen voor consumenten
67	Meeslepend Rammstein onontkoombare headliner	03-06-2013	De Volkskrant	Robert van Gijssel	<i>Niet bruikbaar</i>
68	beveiliging social media accounts	06-06-2013	De Twentsche Courant Tubantia; Provinciale Zeeuwse Courant; BN DeStem	Freke Remmers	Beveiligen tegen hackers; focus op hacken zelf; negatieve gevolgen voor consumenten; cybercriminaliteit; gevolgen van hack voor maatschappij; bedrijven als slachtoffer

69	Koempelrock: driedaags met Britse surprise	19-07-2013	Dagblad de Limburger	Laurens Schellen	<i>Niet bruikbaar</i>
70	Assange verkocht op de vorige editie nog T-shirts	01-08-2013	NRC Next	Laura Wismans en Carola Houtekamer	Hacken voor idealen; ethisch hacken; minder criminele connotatie; focus op doelen van hacktivistten; beveiligen tegen hackers; onderscheid tussen soorten hackers; hacken is strafbaar; perspectief van hacker; maatschappelijke goedkeuring van hacktivismen; privacy
71	Hackers tussen anarchie en sushi	01-08-2013	NRC Handelsblad	Laura Wismans en Carola Houtekamer	<i>Niet bruikbaar</i>
72	Voor ieder wat wils	05-09-2013	Dagblad de Limburger	-	<i>Niet bruikbaar</i>
73	NSA wil hulp burgers tijdens shutdown	07-10-2013	De Volkskrant	Dirk-Jan Hoek en Jochem van den Berg	<i>Niet bruikbaar</i>
74	Eerste bands Masters@Rock	21-03-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
75	Ook Papa Roach op Masters@Rock	28-03-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
76	Korn ook na 21 roerige jaren heftig en 'groovy'	01-05-2014	Eindhovens Dagblad	Niels Guns	<i>Niet bruikbaar</i>
77	Korn: vette show, geen volle bak; recensie	06-05-2014	Eindhovens Dagblad	Rachel Sloven	<i>Niet bruikbaar</i>
78	Lustrumeditie Masters@Rock moet toptweedaagse worden	18-07-2014	De Krant van West-Vlaanderen	Johan Sabbe	<i>Niet bruikbaar</i>
79	Hopen op droog weer voor Masters@Rock	08-08-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
80	Masters@Rock is er helemaal klaar voor	22-08-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>

81	Jong CD&V kent Staf Polletprijs toe aan festival Masters@Rock	29-08-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
82	Compacter terrein	05-09-2014	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
83	‘Criminelen kijken op Facebook en LinkedIn’	09-10-2014	De Gelderlander	Domien Esselink	Bedrijven als slachtoffer; ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; criminele connotaties; focus op hacken zelf; cybercriminaliteit;
84	Hollywood versus de hackers, part 2	17-12-2014	NRC Handelsblad	Marc Hijink	Cybercriminaliteit; bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; focus op hacken zelf; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; hacken is strafbaar; hacktivismen wordt niet serieus genomen; ethisch hacken
85	Anonymous legt jihad-sites plat	13-01-2015	De Volkskrant	Yoshi Tuk	Hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; focus op hacken zelf
86	Hack legercommando pr-nederlaag VS	13-01-2015	NRC Handelsblad	Guus Valk	Bedrijven als slachtoffer; anonimiteit; onderscheid tussen soorten hackers; focus op hacken zelf; hacken voor idealen; beveiligen tegen hackers
87	Hack Twitterpagina leger VS is blamage	13-01-2015	Het Parool	Robbert Salome en Carla van der Wal	Focus op hacken zelf; bedrijven als slachtoffer; beveiligen tegen hackers; gevolgen van hack voor maatschappij; onderscheid tussen soorten hackers
88	Mchtigste leger staat half uur in zijn hemd	13-01-2015	Algemeen Dagblad	Robbert Salome en Carla van der Wal	<i>Niet bruikbaar</i>
89	Twitteraccount leger VS gehackt	13-01-2015	Dagblad van het Noorden; Leeuwarder Courant	Robbert Salome en Carla van der Wal	<i>Niet bruikbaar</i>

90	Israël bedreigd met 'Elektronische Holocaust'	03-04-2015	Nederlands Dagblad	Jan van Benthem	Bedrijven als slachtoffer; perspectief van hacker; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; beveiligen tegen hackers; focus op hacken zelf; maatschappelijke goedkeuring van hacktivismen; gevolgen van hack voor maatschappij
91	Een blackout op tv is de ideale digitale aanslag	10-04-2015	NRC Handelsblad	Marc Hijink en Peter Vermaas	Criminele connotaties; focus op hacken zelf; beveiligen tegen hackers; perspectief van bedrijf; anonimiteit; hacken voor idealen
92	Pubers hacken krantensites uit verveling	18-04-2015	De Gazet van Antwerpen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
93	Hackers willen hun geheimen heus wel delen	19-08-2015	Het Parool	Marianne Eggink	Ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; hacken voor idealen; hacken is strafbaar; onderscheid tussen soorten hackers; anonimiteit; negatieve gevolgen voor consumenten; privacy; kenmerken van hackers; belang van internet
94	35 miljoen mensen hebben thuis wat uit te leggen	21-08-2015	NRC Handelsblad	Eva de Valk en Anouk Eigenraam	Bedrijven als slachtoffer; onderscheid tussen soorten hackers; criminele connotaties; negatieve gevolgen voor consumenten; negatieve gevolgen voor bedrijven; hacken is strafbaar; focus op doelen van hacktivisten; cybercriminaliteit
95	DDos: lompe dreun van de hacktivist	22-08-2015	De Volkskrant	Peter van Ammelrooy	Criminele connotaties; negatieve gevolgen voor bedrijven; cybercriminaliteit; onderscheid tussen soorten hackers; hacktivismen wordt niet serieus genomen; hacken is strafbaar

96	Lekker thuis providers platleggen	17-10-2015	NRC Next	Freek Schraevesande	Focus op hacken zelf; negatieve gevolgen voor consumenten; anonimiteit; beveiligen tegen hackers; minder criminele connotatie; onderscheid tussen soorten hackers; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; hacken is strafbaar; perspectief van hacker; anonimiteit; ethisch hacken; belang van internet
97	Vijf keer per uur, met drie tegelijk, worden twitteraars van Isis openbaar gemaakt	21-11-2015	Het Financieele Dagblad	-	Criminele connotaties; perspectief van hacker; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; onderscheid tussen soorten hackers; focus op hacken zelf; gevolgen van hack voor maatschappij
98	[Nouska Du Saar (24) van Free Press Unlimited...]*	01-12-2015	Het Parool	Anouk Vleugels	Hacken is strafbaar; hacken voor idealen; privacy
99	Avontuurlijk beuken in Patronaat	01-03-2016	Haarlems Dagblad	-	<i>Niet bruikbaar</i>
100	Vijf- en zessnarige basgitaar norm	07-03-2016	Haarlems Dagblad	-	<i>Niet bruikbaar</i>
101	Fuifkalender	25-03-2016	De Krant van West-Vlaanderen	-	<i>Niet bruikbaar</i>
102	Een carrière als hacker	11-04-2016	Metro	-	Ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; onderscheid tussen soorten hackers; hacken voor idealen; cybercriminaliteit
103	WADA: Russische hackers maakten medische informatie over olympische sporters in Rio buit	13-09-2016	NRC Next	Harry Meijer	Criminele connotaties; focus op hacken zelf; hacken voor idealen; negatieve gevolgen voor bedrijven; negatieve gevolgen voor consumenten

104	Vrouwen: er zijn ontelbare Trumps	12-10-2016	NRC Handelsblad	Emilie van Outeren en Maartje Somers	<i>Niet bruikbaar</i>
105	Inschrijven op datingsite houdt altijd een risico in	15-11-2016	Trouw	Amber Dujardin	Negatieve gevolgen voor consumenten; criminele connotaties; hacken voor idealen; focus op doelen van hacktivisten; anonimiteit; beveiligen tegen hackers
106	Toppers op een rij	26-11-2016	Dagblad van het Noorden; Leeuwarder Courant	Maarten Pennewaard en Johan Stobbe	<i>Niet bruikbaar</i>
107	Wie zijn de Russische cybersoldaten?	10-01-2017	NRC Handelsblad	Steven Derix	<i>Niet bruikbaar</i>
108	Topgeek: we zijn extreem kwetsbaar	08-07-2017	De Volkskrant	Gerard Janssen	Bedrijven als slachtoffer; ethisch hacken; beveiligen tegen hackers; belang van internet; onderscheid tussen soorten hackers; negatieve gevolgen voor bedrijven; cybercriminaliteit; kenmerken van hackers
109	Waar moderne dominee Arjen Lubach preekt, daar volgen zijn kijkers	14-10-2017	De Volkskrant	Haro Kraak	<i>Niet bruikbaar</i>
110	Elke seconde wel een cyberaanval op banken	29-01-2018	Metro	-	Bedrijven als slachtoffer; negatieve gevolgen voor bedrijven; perspectief van bedrijf; focus op hacken zelf; negatieve gevolgen voor consumenten; cybercriminaliteit; onderscheid tussen soorten hackers; beveiligen tegen hackers
111	Leugen op leugen; column	06-03-2018	De Volkskrant	Peter Winnen	<i>Niet bruikbaar</i>

112	Crackers zijn wackers	26-05-2018	Het Financieele Dagblad	Frank van Rijnsoever	Focus op hacken zelf; hacken voor idealen; onderscheid tussen soorten hackers
113	Hoe ziet de computer of je liegt?	03-01-2019	NRC Handelsblad	Marc Hijink	<i>Niet bruikbaar</i>
114	De strijd van George Soros tegen 'illigerale neigingen' in Nederland	16-02-2019	NRC Handelsblad	Wilmer Heck	<i>Niet bruikbaar</i>
115	Virusscanner	05-07-2019	De Volkskrant	Anna van Leeuwen	Hacken voor idealen; onderscheid tussen soorten hackers; negatieve gevolgen voor consumenten; criminele connotaties
116	De schrik van links en rechts	21-09-2019	De Volkskrant	Eelco Bosch van Rosenthal	<i>Niet bruikbaar</i>
117	Corona is kans voor extremisten	02-05-2020	Nederlands Dagblad	Jan van Benthem	<i>Niet bruikbaar</i>
118	'Een cyberaanval gaat vaak niet om geld'	30-03-2020	NRC Handelsblad	Cosette Molijn	Criminele connotaties; belang van internet; negatieve gevolgen voor bedrijven; beveiligen tegen hackers; cybercriminaliteit; bedrijven als slachtoffer; hacktivisme wordt niet serieus genomen; perspectief van bedrijf

* Onbekende titel

- Onbekende auteur

Bijlage 3: Formulier verklaring kennisneming plagiaat

Universiteit Utrecht

Faculteit Geesteswetenschappen

Versie september 2014

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrasen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te

verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;

- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik de bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.

Naam: Tara Super

Studentnummer: 6498620

Datum en handtekening: 18-06-21

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.